

LÁZÁR ISTVÁN DÁVID

Kutyahúség – macskahúség

A tudós kollégáink és barátaink „kerek” születésnapjára készülő kötetekben olyan szöveget illik megjelentetni, amely az ünnepelt és a köszöntő munkásságához és személyéhez egyaránt kapcsolódik, ezért nem könnyű a feladat. Mivel Vigh Éva kutatásainak és publikációinak jelentős része foglalkozik az állatszimbolikával, továbbá – amint hosszú évek együttműködése során megtudtam – a háziállatok közül leginkább a kutyákat és a macskákat kedveli, a költők és irodalmárok közül pedig igen közel áll szívéhez Petrarca (amint nekem is), úgy gondoltam, az alábbiak tetszésére szolgálnak majd. Két latin nyelvű szöveg és magyar fordítása olvasható itt: az egyik Petrarca levele Matteo Longhinak,¹ amelyben leírja, hogyan viselkedett a címzett kutyája, miután gazdája elutazott, majd számos példával mutatja be a kutyahúséget; a másik Petrarca macskájának síremlékén található tréfás epigramma,² amely sajátos logikájával a macskát Laurával egy szintre emeli.

Bízom benne, hogy a két szöveg elolvasása kellemes perceket okoz az ünnepeltnek.

¹ PETRARCA, *Familiarium rerum libri* 13, 11. – BOSCO et al. (1992). Petrarca több levele is tanúskodik kutyabarátságáról, erről ld. ANTOGNINI (2008: 211, 270. jz).

² A síremlék Arquàban, Petrarca egykori, ma múzeumként működő házában található. Az epigramma szerzője Antonio Querenghi (1547–1634). – A szöveget a helyszínen jegyeztem le (L. I. D.).

Petrarca levele a kutyahűségéről

Ad Matheum Longum Pergamensem, archidyaconum Leodiensis ecclesie, de natura et fide canum.

Canis tuus pice nigrior vento levior cane fidelior te digresso *Substitit erravit ne via*, quod de Creusa Virgilius ait; nam quod sequitur, „lassum resedisse” non suspicor. Nullus eum cursus, nulla difficultas viarum, asperitas nulla lassaret qui volucrum soleat ac pendentem in aere leporem incredibili celeritate prevertere; generosa quidem animalia labor alit, immodica quies necat. Sic igitur errore proculdubio, non labore retractus ex itinere, et amissis indiciis qua te sequeretur, ignorans quid mestissimus ageret, iret in silvas victum sibi proprio studio quesiturus — facile id quidem nulloque poterat labore — nisi natura parens obsisteret, que est ut hoc animal procul ab homine non vivat. E cunctis enim animantibus que sub obsequio hominis sunt, nullum cane fidelius, ut fama est, nullumque quod serius ab homine divellatur. Accepimus quasdam gentes in preliis canum acies pro stipendiariis habuisse, qui quotiens opus esset, fidelissimam operam navantes nunquam prelium detrectarent; legimus quosdam canes morti se pro dominis obiecisse et alios quidem suos strenue ac feliciter ab iniuria defendisse; alios non minus fideliter sed minus fauste protexisse tandiu donec ipsi confoderentur, ut nisi cane perempto nullus peragende iniurie locus esset; alios quoque superstites, dominis interfectis, sed afflictos vulneribus perseverasse tamen et quando ab hominum nequivissent, dilectum corpus a ferarum saltem ac volucrum iniuria defendisse; quosdam dominorum interitum vindicasse;

A bergamói Matteo Longhinak, liège-i főesperesnek a kutyák természetéről és hűségükről

A hollónál is feketébb, a szélnél is sebesebb, az összes többinél hűségesebb kutyád, miután elutaztál, nem tudta, hogy „hátramaradt vagy eltévedt” – ahogyan Creusáról mondja Vergilius.³ Ám nem gondolnám, hogy „kimerülten leroskadt” – ahogyan folytatódik az idézet. Mert sem a futás, sem a nehezen járható vagy meredek út nem képes kimeríteni őt, aki hihetetlen gyorsaságával még a nyulat is – habár az úgy suhan a levegőben, mintha repülne – megelőzi. A fáradtság megedzi a nemes állatokat, a tunya tétlenség viszont megöli őket. Így tehát nem fér hozzá kétség, hogy nem a fáradtság tartotta vissza attól, hogy kövessen téged, hanem az, hogy eltévedt. Mivel pedig nyomodat vesztette, bánatában nem tudta, mit tegyen. Bolyonghatott volna az erdőben, a maga erejéből kutatva fel élelmét – ezt könnyedén, minden fáradtság nélkül megtehetné volna. Ebben azonban megakadályozta az anyatermészet, amely úgy intézte, hogy ez az állatfaj csak az ember közelében képes élni. Az ember környezetében élő összes állat közül egyetlen sincs, amely hűségesebb lenne a kutyánál – ahogyan a közvélekedés tartja –, és amely szorosabban ragaszkodna az emberhez.

Hallottunk arról, hogy bizonyos népek zsoldosok helyett kutyákat állítottak csatasorba, akik mindig a legmegbízhatóbban harcoltak, amikor csak szükség volt rá, és sohasem tagadták meg a csatába vonulást. Olvastunk arról, hogy bizonyos kutyák életüket adták gazdájukért, más kutyák pedig állhatatosan megvédték őket a támadástól. Mások ugyancsak hűségesen, ám kevésbé szerencsésen addig védték gazdájukat, mígnem ők maguk szenvedtek el halálos döfést, így csak a kutya halála után nyílt lehetőség a támadásra. Voltak olyan kutyák, akik gazdájuk halála után, bár ők maguk is megsebesültek, mégis kitartottak, és a szeretett test épségét, ha az emberektől nem is, de legalább a vadállatoktól és a madaraktól megvédelmezték. Más kutyák megbosszulták gazdájuk halálát;

³ Verg. *Aen.* 2, 739.

quosdam vero dominos humi obrutos officiosis unguibus effodisse et interfectores turbe spectantium immixtos et morsibus crebris et flebilis latratus indicio detexisse et ad fatendum coegisse; alios extinctis dominis cibo usque ad exitum abstinuisse; quod Patavi nuper illi viro optimo cuius non modo anime sed cineri memorieque multum debeo, post crudelem illum et lacrimas renovantem vite finem suus canis michi plane notus prestitit; nonnullos audivimus sepulcri saxo pertinaciter inhesisse, nec ante divulsos quam inedia perirent; alios ardentium dominorum rogos insiluisse atque arsisse cum illis. Mirum a Plinio Secundo ac Solino scribitur, Garamantum regem ab exilio ducentorum canum pro se contra adversarios decertantium obsequio rediisse. Miserabilius quod Rome actum dicunt, canem damnatum dominum, cum egre posset excludi, in carcerem prosecutum; ac deinde percusso domino canem ingenti ululatu dolorem proprium fuisse testatum; demum cum populo miserante ad esum invitaretur, oblatum cibum ad os domini sui retulisse; postremo iactatum in Tyberim cadaver, innatando seque dilecto honeri subiectando sustentare nisum esse, non immerito quidem, ut ipsius Plinii verbo utar, «effusa multitudine ad spectandam animalis fidem». Innumerabilia sunt canine ut ita dixerim fidei argumenta. Te igitur amisso, quo se se verteret canis tuus, qui nature dominique memor hinc solitudinem horreret hinc alienigene cuiuslibet dedignaretur imperia? quod unum restabat misero, notam domum repetiit, ubi sub te lete vixerat et quo laudati cursus palmam sepe retulerat, sepe cruentos capreolos leproesque remiserat; nec ullo tuorum illic reperto, clauso ostio miserabiliter insultans, omnium astantium misericordiam tuique desiderium excitavit. Tum primum damna nostra sentire cepimus teque quem presentem putabamus, abesse perpendimus.

voltak olyanok, akik gazdájuk elföldelt holttestét fáradságos munkával kikaparták, majd megharapva a tömegbe vegyült gyilkosokat szomorú ugatásukkal leleplezték, így kényszerítve őket vallomásra. Voltak olyanok, akik gazdájuk halála után nem vettek ételt magukhoz, és éhen haltak; így tett nemrég Padovában egy kutya, akit jól ismertem, gazdájának – aki kiváló férfiú volt, és akinek nem csupán életében, de holtában is sokkal tartozom – kegyetlen és gyakran sírásra fakasztó halála után. Halottunk olyan kutyákról, akik egészen pusztulásukig nem tágítottak gazdájuk sírja mellől. Más kutyák gazdájuk halotti máglyájának tüzebe ugrottak, és velük együtt hamvadtak el. Plinius Secundus és Solinus írja le azt a csodás eseményt, amelynek során a garamantesek királya kétszáz kutya segítségével – akik megküzdöttek ellenségeivel – tért haza. Együttérzést kelt az az eset, amely állítólag Rómában történt meg: egy kutya – akit nem tudtak elzavarni – követte a börtönbe elítélt gazdáját, majd amikor gazdáját kivégezték, hangos vonyítással fejezte ki fájdalmát. Amikor megszávnán őt az emberek később meg akarták etetni, az ételt urának szájához vitte. Végül pedig, amikor a holttestet a Tiberisbe vetették, odaúszott és a szeretett terhet igyekezett a felszínen tartani. S így nagyon is érthető – Plinius szavait idézve –, hogy eközben az „emberek sokasága tódult oda, hogy szemtanúja legyen az állat húségének”.⁴

Számtalan példája van a – hogy úgy mondjam – kutyahúségnek. Miatán téged elveszített, mihez is kezdhetett a kutyád, aki természetét nem tagadta meg, és emlékezett a gazdájára, s így egyfelől visszariadt a magánytól, másfelől pedig nem fűlött hozzá a foga, hogy valaki más parancsolgasson neki? Csak az a lehetősége maradt a nyomorultnak, hogy visszatérjen jól ismert otthonába, ahol veled vígan élt, ahová gyakran hozta el dicső futásának jutalmát, és ahová véres őzgidákkal és nyulakkal állított be. Házad népéből senkit sem talált ott, csak ugrált a zárt kapu előtt, ezzel mindenkiben, aki csak a környéken volt, szánalmat keltett, valamint vágyat arra, hogy lásson téged. Akkor kezdtük el érzékelni a bennünket ért vesztséget, és rájönni, hogy eltávoztál, habár azt hittük, velünk vagy.

⁴ Plin. *HN.* 8, 51, 142. Magyar fordítását ld. DARAB (2014: 274–275). Petrarca kutyák húségét illusztráló többi története is – kivéve azt, amelyet saját tapasztalata alapján ír le – Pliniustól származik.

Ut me autem ille conspexit, infremuit; mox tremula blanditiis cauda vocantem sponte consequitur; nunc mecum vadit in silvas, sub me militat, meis auspiciis ruit in beluas et michi sepe gratissimas predas agit, paratus ille, si iubeas, ad te venire, letus tamen quod fortuna illum ad amicum limen appulerit. Vale.

Ad fontem Sorgie, VIII Kal. Septembris.

Petrarca macskájának sírfelirata

Etruscus gemino Vates exarsit amore,
 maximus ignis ego, Laura secundus erat.
 Quid rides? Divinae illam si gratia formae,
 me dignum eximio fecit amante fides;
 si numeros, geniumque sacris dedit illa libellis,
 causa ego, ne saevis muribus esca forent.

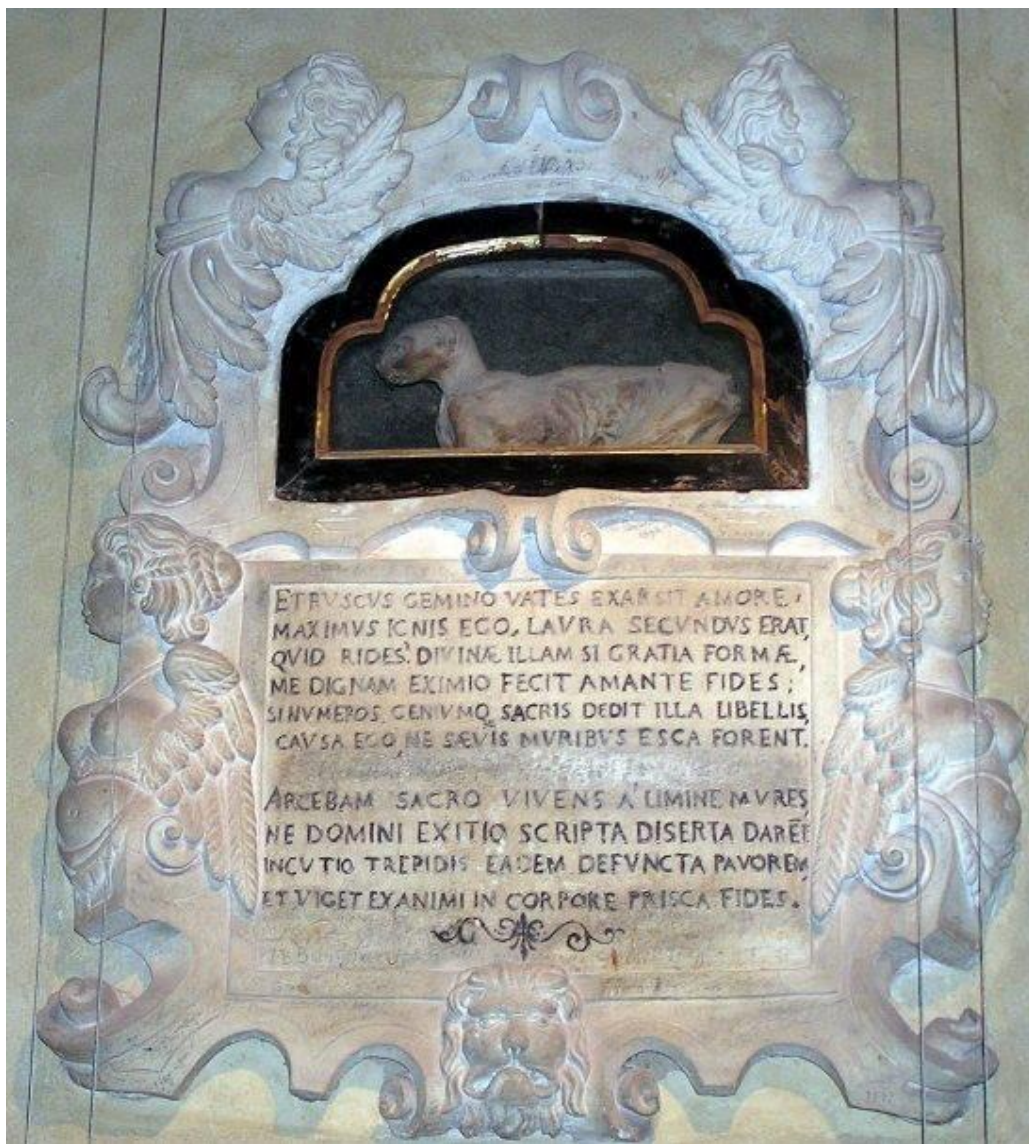
Arcebam sacro vivens a limine mures,
 ne domini exitio scripta diserta darent.
 Incutio trepidis eadem defuncta pavorem,
 et viget exanimi in corpore prisca fides.

Az etruszk költő két szerelem tüzében égett:
 én voltam a nagyobb, Laura csak a második.
 Miért nevetsz? Őt menyeien kecses alakja,
 engem azonban a hűség tett méltóvá szerelmesemre:
 habár ő adott mértéket és szellemet írásainak,
 nekem köszönhető, hogy azok nem váltak az ádáz egerek étkévé.

Míg éltem, távol tartottam az egereket a szent küszöbtől,
 nehogy elpusztítsák gazdám ékesen szóló műveit.
 Még holtomban is rettegést keltek bennük,
 hiszen élettelen porhüvelyemben megmaradt az egykori hűség.

Amikor a kutyád meglátott engem, vakkantott egyet, majd hívásomra farkát csóválva saját jószántából követett. Most velem járja az erdőket, az én oldalamon küzd, az én parancsomra ront rá a vadállatokra, és gyakran hajt fel nekem gazdag zsákmányt. Készen áll azonban arra, hogy boldogan visszatérjen hozzád, ha úgy akarod, ám boldog attól, hogy a szerencse egy jó barát házába vezette. Ég veled!

A Sorgia forrásánál, augusztus 25-én.

A hűséges macska síremléke Arquàban, Petrarca egykori, ma múzeumként működő házában

Források

- BOSCO et al. 1992 U. BOSCO et al., *Francesco Petrarca: Opere. Canzoniere – Trionfi – Familiarium rerum libri*, Firenze, 1992.
- DARAB 2014 DARAB Á. (ford.), *Idősebb Plinius: Természetrájk VII–VIII. Az emberről és a szárazföld élőlényeiről*, Budapest, 2014.

Felhasznált irodalom

- ANTOGNINI 2008 R. ANTOGNINI, *Il progetto autobiografico delle Familiars di Petrarca*, Milano, 2008.